

รูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านดोकบัว จังหวัดพะเยา

The process of applying a sufficiency economy to Natural Resources and Environmental Management for the sufficiency economy village of Ban Dok Bua, Phayao

ปวีณา ลีตระกูล*

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านดोकบัว จังหวัดพะเยา ซึ่งการศึกษครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 วัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อวัดระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และ 2) เพื่อศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการศึกษาพบว่า เมื่อเปรียบเทียบระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงและระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนบ้านดोकบัวมีคะแนนอยู่ในระดับสูงกว่าคนในชุมชนข้างเคียงสำหรับรูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบ้านดोकบัวนั้น พบว่า รูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเชื่อมโยงกับการประยุกต์ด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน มีการสร้างกฎและกติกาทางสังคมเป็นเครื่องมือควบคุมคนในชุมชนบ้านดोकบัว

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน ได้นำหลักการ 3 ห่วง 2 เงื่อนไขมาปฏิบัติ ดังนี้ 1) “ความพอเพียง” 2) “ความมีเหตุผลและ 3) “การมี

*ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต (ปร.ค.) สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2559) ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ภูมิคุ้มกัน” และ 2 เงื่อนไขสำคัญในการตัดสินใจ ได้แก่ ความรู้และคุณธรรม และสำหรับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนมีโครงการต่างๆ ได้แก่การจัดการป่าไม้ของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การตั้งกฎของชุมชนเพื่อช่วยในการอนุรักษ์พลังงาน การมีแผนงานในการอนุรักษ์

คำสำคัญ: ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัว

Abstract

This research, the process of applying a sufficiency economy to natural resources and environmental management for the sufficiency economy village of Ban Dok Bua, Phayao Province, had two purposes which were: 1) To test the level of knowledge and understanding of the application of sufficiency economy, and natural resources and environmental Management of the village. 2) to study the method of implementing sufficiency economy to natural resources and environmental Management.

The significant findings indicated that when compared to the nearby villages the level of knowledge and understanding of the application of the sufficiency economy and the level of participating taking care of Natural Resources and Environmental Management at Ban Dok Bua received a higher score than other villages nearby. The result of the application of the sufficiency economy and natural resources and environmental management for Ban Dok Bua indicated the process of implementing the sufficiency economy to the management of natural resources and environment was connected to the economy and society of the community. The society generated rules and regulations within the society as a tool to control the Ban Dok Bua villagers.

The application of the philosophy of the sufficiency economy at the household level and the community level were found to be applying the three pillars and two conditions for decision of sufficiency economy. The three pillars are; 1) moderation, 2) reasonableness, and 3) self-immunity. While the two conditions for decision are; knowledge and virtue. For the application of the sufficiency economy regarding natural

resources and environmental management at the community level, the community has many projects such as: community forest management, natural resources and Environmental Management within the community. Rules of the community for saving energy were created. Resources and environment conservation plans were created.

Keywords: Sufficiency Economy Philosophy, Natural Resources and Environmental Management , The Sufficiency Economy Village of Ban Dok Bua, Phayao

บทนำ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้มีการประเมินสถานการณ์ของประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและซับซ้อน ซึ่งจะเป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยความเสี่ยงอย่างหนึ่งที่สำคัญคือปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเราทุกคนในประเทศไทยได้เห็นภาพของพิษภัยอันร้ายแรงและเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศในปีที่ผ่านมาคือเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ในประเทศไทยซึ่งส่งผลกระทบไปทุกภาคส่วนของสังคม จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นเครื่องกระตุ้นให้ทุกคนเกิดความตระหนักถึงการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ได้มีการประเมินความเสี่ยงเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ว่ามีแนวโน้มที่จะเสื่อมโทรมรุนแรง จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยแล้ง การใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาประเทศในส่วนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคือ “การสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศ” เพื่อให้สามารถรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของประเทศ โดยกลไกหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการสร้างภูมิคุ้มกันคือกลไกในการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นพลังหลักในการพัฒนารากฐานของประเทศให้มั่นคง โดยเน้นให้ชุมชนพึ่งพาตนเองในการบรรเทาปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559))

ทิศทางการพัฒนาประเทศที่กล่าวมาในเบื้องต้นในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งดูเหมือนจะเป็นปัญหาหลักปัญหาหนึ่งของประเทศ จะเห็นได้ว่าการเน้นการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยให้ชุมชนมีการพึ่งพาตนเองนั้น สอดคล้องกับแนวคิด

เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริชี้แนะ
เน้นการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ เพื่อให้การพัฒนาของประเทศที่เกิดขึ้นเป็นการพัฒนา
อย่างยั่งยืน โดยเริ่มจากการใช้จุดแข็งในสังคมและทุนทางสังคมที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชน
ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ปัญหาได้ด้วย
ตนเอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการสร้างภูมิคุ้มกันอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อแก้ไขปัญหา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นควรเริ่มจากชุมชน และเมื่อพิจารณาถึงกระบวนการ
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว การนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์
ใช้ดูเหมือนจะเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจ ดังนั้นในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงต้องการ
ที่จะหารูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมโดยได้คัดเลือกชุมชนต้นแบบที่ได้เลือกมาศึกษาคือ บ้านดอกระบบ 4
ตำบลบ้านดอกระบบ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงได้รับรางวัลจาก
หน่วยงานภาครัฐและเป็นหมู่บ้านต้นแบบของจังหวัดพะเยา นอกจากนี้เมื่อคณะผู้วิจัย
ได้ลงพื้นที่ได้สำรวจและสัมภาษณ์เบื้องต้นพบว่า หมู่บ้านนี้มีความน่าสนใจคือ เป็นชุมชน
ที่อยู่ติดกับพื้นที่ป่า และมีปัญหาการตัดป่าไม่ทำลายป่า ทำให้พื้นที่ป่าลดลง ประกอบกับ
ประชาชนมีปัญหาสุขภาพเรื่องสารเคมีตกค้างในร่างกาย จึงได้มีการน้อมนำเศรษฐกิจ
พอเพียงมาประยุกต์ ดังนั้นจึงมีความน่าสนใจว่า ชุมชนบ้านดอกระบบ ได้นำเศรษฐกิจ
พอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างไร
นอกจากนี้เพื่อเป็นการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงและพฤติกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของครัวเรือน
ในบ้านดอกระบบ ที่โดดเด่นจึงได้ทำการเปรียบเทียบกับครัวเรือนในหมู่บ้านข้างเคียงนั้น
คือหมู่บ้านห้วยลึกซึ่งมีขนาดครัวเรือนและพื้นที่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านดอกระบบอีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านดอกระบบ จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษาวัดระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงและ พฤติกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง บ้านดอกระบบ จังหวัดพะเยา
3. เพื่อศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งของบ้านดอกระบบ

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคอกบัว จังหวัดพะเยา ประกอบด้วย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีความสำนึกในคุณ ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้อย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2542, 26-27)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเปรียบเทียบคำพอเพียง กับ คำว่า Self-Sufficiency ว่า

“Self-Sufficiency นั้นหมายถึงผลิตอะไร มีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอยืมคนอื่นอยู่ได้ด้วยตนเอง....เป็นไปตามที่เค้าเรียกว่า ยืนบนขาของตนเอง...แต่ว่าพอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านั้นอีก คือคำว่าพอ ก็มีพอเพียงนี้ที่พอแค่นั้นเองคนเราถ้าพอใจในความต้องการนั้นก็มีความโลกน้อยเมื่อมีความโลกน้อยก็เบียดเบียนผู้อื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข

พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้แต่ต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณ พุคจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียงปฏิบัติงานก็พอเพียง...ฉะนั้น ความพอเพียงนี้ก็แปลว่าความพอประมาณและความมีเหตุผล....”

(4 ธันวาคม 2551) (อ้างจาก สุเมธ ตันติเวชกุล, 2543, 288)

จากพระราชดำรัสเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้สามารถสรุปหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ทั้งนี้ ต้องมีเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ 1) มีความรู้ คือ มีความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังในการนำความรู้วิทยาการเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการปฏิบัติ และ 2) มีคุณธรรม คือ มีความตระหนัก มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน มีความเพียร และใช้สติปัญญา ในการดำเนินชีวิต

2. การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

กระทรวงมหาดไทย (2549) ได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและประหยัด การใช้สารอินทรีย์ชีวภาพในการทำเกษตร การบริโภคสินค้าที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ในขณะที่การศึกษาของ ฤทธิ์ วัฒนชัยยิ่งเจริญ (2552) ได้กล่าวถึงโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า โครงการส่วนใหญ่เป็นโครงการทำนุบำรุง ปรับปรุงสภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ให้ดีขึ้นในด้านต่างๆ โดยทรงเน้นงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาน้ำเน่าเสีย โดยโครงการพระราชดำริที่เป็นไปตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การนำทรัพยากรหรือวัสดุต่างๆ ที่สามารถหาได้ง่ายในชุมชนมาใช้ประโยชน์ เพื่อการบำบัดน้ำเสียและใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดกับมลพิษทางน้ำของประเทศโดยแต่ละโครงการจะมีหลักการและสาระสำคัญ ได้แก่ 1) การบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีต่างๆ ได้แก่ การใช้ผักตบชวา การผสมผสานระหว่างพืชน้ำกับระบบเติมอากาศ การใช้ระบบบ่อบำบัดและวัชพืชบำบัด 2) กักหน้ำน้ำชะพัฒนา 3) การปลูกหญ้าแฝกช่วยคลุมดินและยึดเกาะดิน เพื่อป้องกันการพังทลายของดิน อีกทั้งยังเป็นการช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นให้แก่ผิวดินอีกด้วย และ 4) การใช้เศษวัสดุที่ไม่มีประโยชน์ต่อครัวเรือน เช่น ซากพืชเศษวัชพืชหรือของเหลือใช้ทางการเกษตร เป็นวัตถุดิบเพื่อผลิตปุ๋ยจากจุลินทรีย์อีเอ็ม ซึ่งสามารถใช้แทนปุ๋ยเคมีได้ จึงเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมที่สมดุลของดินให้มีความยั่งยืนสืบต่อไปได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านดอแก้ว จังหวัดพะเยา พบว่าจากการศึกษาของทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ (2551) ได้ทำการประเมินผลเปรียบเทียบกับมิติต่างๆของประชาชนในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

มาประยุกต์ใช้ผลการศึกษาพบว่า การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านสิ่งแวดล้อมนั้น โดยส่วนมากนำมาใช้ด้านภูมิคุ้มกันมากที่สุด มีติด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับเครื่องมือสำคัญในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สิ่งแวดล้อม ได้แก่ มีแนวคิดชุมชนพึ่งตนเอง มีมาตรการหรือนโยบายการปฏิบัติของชุมชนจริงจัง สนับสนุนแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ และจากการศึกษาของอนุรักษ์ ทองสุโขวงศ์ (2556) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยทำการถอดบทเรียนของชุมชนนาไผ่ อำเภอกุดชุม จังหวดยโสธร พบว่าชุมชนดังกล่าวมีการพัฒนาการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจนเป็นที่ยอมรับ ทั้งนี้ชุมชนดังกล่าวอาศัยการเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชนเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเกิดกระบวนการบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประสบความสำเร็จคือ การดูแลทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ การยึดถือจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิต การมีผู้นำที่เข้มแข็งและการสร้างกระบวนการทางสังคม/กระบวนการกลุ่ม

นอกจากนี้จากการศึกษาของปวีณา ลีตระกูล (2554) พบว่า การพึ่งพาตนเองของชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การใช้ปุ๋ยที่ได้จากธรรมชาติ เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์ การแปรรูปผลผลิตจากธรรมชาติเพื่อสามารถเก็บไว้บริโภคในระยะยาว การณรงค์เรื่องรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การประชุมร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหา อยู่เสมอการแบ่งปันพันธุ์พืช/ปุ๋ย/ปัจจัยการผลิตต่างๆ ให้ซึ่งกันและกัน การมีศูนย์กลางการตลาดโดยการจัดการภายในชุมชนเพื่อจำหน่ายผลผลิต ในขณะที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ต่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน ได้แก่ การที่ชุมชนมีปัญหาเรื่องภัยแล้ง/อุทกภัยในชุมชน

การศึกษาของสำนักงานกองส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) (2552) ได้การถอดแบบเรียนของเศรษฐกิจชุมชนบ้านชุมชนขุนทะเล โดยได้กล่าวถึงเส้นทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจพอเพียง (เศรษฐกิจชุมชน) วิถีความพอเพียงของชุมชนขุนทะเล มีวิวัฒนาการของการดำเนินการ ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2505 โดยมีภัยธรรมชาติ คือ วาตภัยเกิดขึ้นส่งผลกระทบต่ออาชีพหลักของขุนทะเล คือ เกษตรกรรม ที่ดินถูกทำลาย เกษตรแบบดั้งเดิมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป หลังจากนั้นคนในชุมชนเริ่มมอง การเกษตรตามกระแสของสังคมได้แก่ การปลูกพืชและมุ่งเน้นผลกำไร ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ การมีหนี้สิน ต่อมาเมื่อมีการใช้แผนแม่บทชุมชนเป็นตัวสะท้อนให้ชุมชนได้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น ประกอบกับหลักคิดเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับการยอมรับว่า เป็นแนวทางหนึ่ง เพื่อการฟื้นคืนสู่การอยู่ดี มีสุข

ของผู้คน ซึ่งในพื้นที่ตำบลขุนทะเล ก็ได้มีกลุ่มคนที่มีแนวคิดในการพึ่งตนเองอยู่ก่อนแล้ว ได้นำเอาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จนกระทั่งเกิดกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนขุนทะเลในปัจจุบัน

สำหรับการดำเนินกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจพอเพียง (เศรษฐกิจชุมชน) ของตำบลขุนทะเล มีเป้าหมาย 3 ประการสำคัญได้แก่ 1) ส่งเสริมการพึ่งตนเองโดยใช้การจัดการทรัพยากรเพื่อประโยชน์สูงสุด 2) การนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และ 3) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

สำหรับกระบวนการพัฒนาศักยภาพตำบลเพื่อขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจพอเพียง (เศรษฐกิจชุมชน) ประกอบด้วย 1) การจัดการข้อมูล 2) การสื่อสารข้อมูล 3) การจัดการคน 4) การจัดการทุนทรัพยากรและ 5) การจัดการงาน ทั้งนี้ผลการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของระบบเศรษฐกิจพอเพียงตำบลขุนทะเล ได้ดำเนินการดังนี้

- 1) การจัดการทรัพยากรน้ำ มีการวางแผนการใช้น้ำ โดยนำน้ำทิ้งจากการเลี้ยงสัตว์รดน้ำต้นไม้
- 2) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ โดยการปลูกพืชทดแทนแผ่นใหม่
- 3) การจัดการทรัพยากรดิน ลดการใช้สารเคมี ที่ทำลายหน้าดิน โดยการรณรงค์ให้ใช้น้ำหมักชีวภาพ การเพิ่มมูลคาวตูดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยการแปรรูป นำวัตถุดิบที่เหลือใช้มาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ และการใช้ผลิตภัณฑ์ที่เหลือจากพืชให้เกิดประโยชน์

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัย (Research Methodology) แบบผสม (Mixed Methodology) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยศึกษาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านคอกบัว โดย หน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เป็นครัวเรือนในบ้านคอกบัว จำนวน 215 ครัวเรือน และหมู่บ้านห้วยลึก ซึ่งเป็นหมู่บ้านข้างเคียงและมีขนาดของครัวเรือนที่อาศัยในหมู่บ้านใกล้เคียงกัน จำนวน 210 ครัวเรือน โดยได้นำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ ระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงและ พฤติกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเก็บข้อมูลนั้น ทำการเก็บทุกครัวเรือน โดยที่บ้าน

คอกบัวจากแบบสอบถาม 215 ชุด ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 200 ชุด หรือคิดเป็น ร้อยละ 93.02 ของแบบสอบถามทั้งหมด และสำหรับบ้านห้วยลึก ซึ่งเป็นหมู่บ้านข้างเคียง จากแบบสอบถาม 210 ชุด ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 200 ครั้วเรือนคิดเป็น ร้อยละ 95.23 จากครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน

เมื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงและ พฤติกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของทั้งสองหมู่บ้านมาแล้วจะนำมาเปรียบเทียบทั้งนี้เพื่อต้องการวัดระดับ ความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงและ พฤติกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอย่างบ้านคอกบัว และหมู่บ้านข้างเคียงที่มีวิถีชีวิตปกติอย่างเช่นบ้านห้วยลึก

สำหรับกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาบริบทของชุมชนเศรษฐกิจและรูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านคอกบัว โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยใช้เทคนิควิธีการลูกบอลหิมะ (Snowball Technique) และจากนั้น จะทำการจัดสรรกลุ่มเพื่อศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 25 คน

2. ขั้นตอนการวิจัย

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

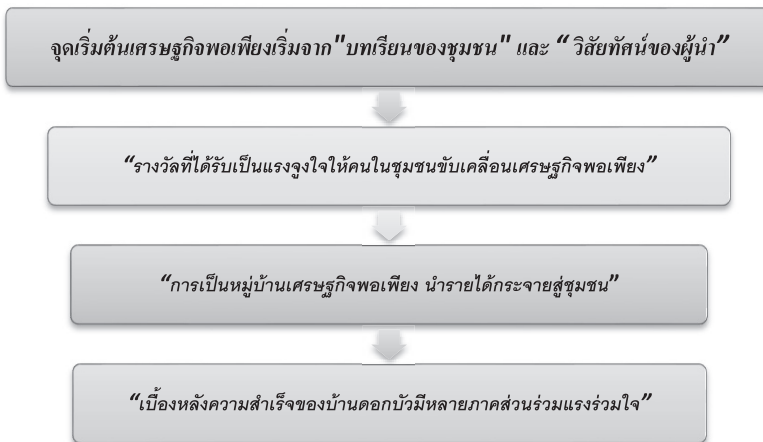
ระยะที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านคอกบัว จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

ระยะที่ 2 ศึกษาวัดระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงและ พฤติกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบ้านคอกบัว และหมู่บ้านห้วยลึกซึ่งเป็นหมู่บ้านข้างเคียง โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามครัวเรือนในชุมชน

ระยะที่ 3 ศึกษา รูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งของบ้านคอกบัว โดยการสัมภาษณ์ผู้นำครัวเรือนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลรูปแบบและ ลักษณะการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน

ผลการศึกษา

1. **บริบทชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัวและการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง**
ชุมชนบ้านดอกบัว (บ้านบัว) หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นชุมชนที่ได้รับรางวัล ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจัดโดยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ร่วมกับ มูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงานประมาณ กระทรวงมหาดไทย กองทัพอากาศ และสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาค้นความเป็นมาของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัว พบว่าแรงจูงใจในการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ทั้งในระดับชุมชน และระดับครัวเรือน จนกระทั่งประสบความสำเร็จ ได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศนั้นมีกระบวนการดังต่อไปนี้

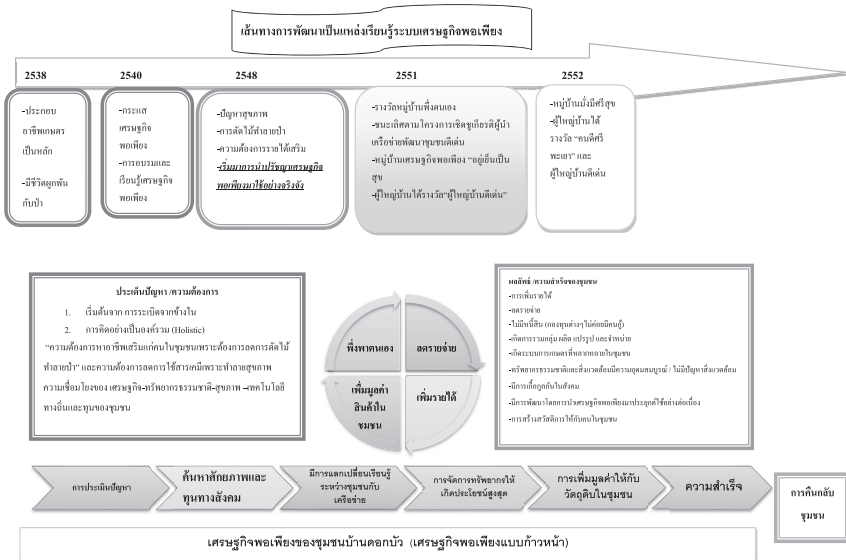
ภาพที่ 1 กระบวนการความสำเร็จของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัว

พัฒนาการของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัว

จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัว เริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนในชุมชน จากการทำการเกษตรแบบเดิม การใช้ประโยชน์จากป่าโดยไม่ได้ปลูกทดแทนกลายมาเป็นการดำเนินวิถีชุมชนโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น **เริ่มต้นจากความต้องการที่ระเบิดจากข้างในของชุมชนเอง และการคิดอย่างเป็นองค์รวม (Holistic)** ของผู้นำชุมชนที่ต้องการจะหาอาชีพเสริมให้แก่คนในชุมชน เนื่องจากนอกฤดูการทำงาน มีการหาของป่าและมีการตัดไม้ทำลายป่าจำนวนมาก ซึ่งใน

ระยะยาวจะมีผลต่อน้ำที่ใช้ในชุมชน เนื่องจากชุมชนยังพึ่งพาแหล่งน้ำจากธรรมชาติเป็นหลัก อีกทั้งการใช้สารเคมีในการทำเกษตรทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพร่างกายที่ย่ำแย่เพราะปัญหาสารเคมีตกค้างในร่างกาย จากปัญหาดังกล่าว **ชุมชนได้มีการวิเคราะห์และประเมินปัญหาที่เกิดขึ้น** หากมองปัญหาอย่างเป็นระบบจะพบว่ามีความเชื่อมโยงของปัญหาด้านเศรษฐกิจ (ขาดรายได้นอกฤดูกาล) ทำให้เกิดการทำลายเกิดการตัดไม้ทำลายป่า เผาป่าเพื่อหาของป่า ในขณะที่อาชีพเกษตรที่เป็นอาชีพหลัก กลับทำร่างกายได้รับปัญหาด้านสุขภาพเกิดสารเคมีตกค้างในร่างกาย เมื่อชุมชนได้มีการประเมินปัญหาแล้ว จึงได้**ค้นหาศักยภาพและสำรวจทุนทางสังคม** โดยในช่วงแรกเรียนรู้การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ได้ทำการอบรมและเรียนรู้หลายอย่างจากหน่วยงานภายนอก แต่เมื่อทำการวิเคราะห์ถึงศักยภาพของชุมชนจึงพบว่า อาชีพเสริมที่ควรส่งเสริมคือ อาชีพจักสาน เนื่องจากชุมชนมีไม้ไผ่อยู่เป็นจำนวนมาก และถือเป็นวัตถุดิบหลัก ดังนั้นจึงเกิดเป็น**กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้**โดยการไปศึกษาดูงานกลุ่มจักสานในที่ต่างๆ และนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านดอกบัวเอง โดยผลิตภัณฑ์ที่ถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์หลักของกลุ่ม ได้แก่ สุ่ม ไม้ และเข่ง ต่อมาเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจักสาน ทำให้ลดการตัดไม้ทำลาย การเผาป่าลง นอกจากนี้ไม้ไผ่ที่เป็นวัตถุดิบหลักของการจักสานนั้น ทุกครั้งที่มีการตัดไม้ไผ่จะมีการปลูกทดแทนเสมอ และมีการจัดสรรที่ของแต่ละครัวเรือนเพื่อที่จะปลูกไผ่ และเมื่อการร่วมกลุ่มการทำอาชีพจักสานสำเร็จ รายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ไปพร้อมๆ กับการลดรายจ่ายจากการปลูกพืชผักกินเองในบ้าน การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เห็นถึงรายจ่ายที่ไม่จำเป็นในแต่ละเดือน ตลอดจนมีการทำบัญชีเกษตรกรเพื่อให้เห็นถึงต้นทุนที่เปลี่ยนแปลงไป ชุมชนบ้านดอกบัวจึงมีการพัฒนาต่อ โดยมี**การจัดสรรทรัพยากรของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด** อาทิเช่น การจัดสรรพื้นที่สาธารณะของชุมชนในการปลูกไผ่เพื่อใช้ในการจักสาน, มีการคัดแยกขยะของแต่ละครัวเรือนและนำไปขายที่ธนาคารขยะของชุมชน เพื่อให้ครัวเรือนมีรายได้จากของที่ทิ้งแล้ว และการจัดสรรที่ดินส่วนหนึ่งของชุมชนเพื่อทดลองในการทำปลูกข้าวอินทรีย์เพิ่มเป็นช่องทางในการเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน **การเพิ่มมูลค่าให้กับวัตถุดิบในชุมชน** การคิดค้นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ภายใต้การบริหารงานของคนในชุมชน อาทิเช่น การผลิตข้าวอินทรีย์ โดยมีการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ โดยการบรรจุอยู่ในกล่องสวยงามเพิ่มเป็นของที่ระลึก จากความสำเร็จในแง่ของรายได้และชื่อเสียงจากการได้รางวัลของชุมชนบ้านดอกบัวในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ได้**มีการคืนกลับกับคนในชุมชน**ในแง่ของสวัสดิการแก่ครัวเรือนได้แก่ การบริการนี้ดื่มราคาถูกในชุมชนซึ่งจำหน่ายเฉพาะคนในชุมชนบ้านดอกบัว, การจัดตั้งโรงสีของชุมชนเพื่อบริการเกษตรกร

ในหมู่บ้านเป็นต้น เส้นทางการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอแก้ว สามารถนำมาประยุกต์ตามกรอบการพิจารณา “สุภาพะด้าบล” ของ สสส. (ดวงพร เสงฆนุชพันธ์ หทัยชนก บัวเจริญ และ โสภณ พรหมแก้ว (บรรณาธิการ), (2552)) เพื่อให้ภาพรวมของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านดอแก้วได้ดังนี้

ภาพที่ 2 ภาพรวมของระบบเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนบ้านดอแก้ว

2. การวัดระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงและพฤติกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับครัวเรือนของบ้านดอแก้ว

2.1 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการประเมินระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพบว่าระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับดีมากและมีระดับคะแนนสูงกว่าหมู่บ้านข้างเคียง และจากประเมินมีประเด็นที่น่าสนใจคือยังมีความเข้าใจผิดในประเด็นที่ว่าเศรษฐกิจพอเพียงเหมาะกับคนยากจน มีรายได้น้อยและเกษตรกรเท่านั้น และยังมีผู้ที่ไม่ทราบว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถกู้เงินเพื่อลงทุนได้แต่หากวิเคราะห์เหตุและผลแล้วมีความคุ้มค่ากับการลงทุน ตลอดจนแนวคิดที่ว่าเศรษฐกิจพอเพียง สามารถที่จะมีของหรูหราได้ มีมากได้ แต่ต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น

2.2 พฤติกรรมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
 แบ่งการพิจารณาออกเป็นพฤติกรรมในการดูแลและอนุรักษ์ป่าชุมชนของ
 คร้วเรือน และ พฤติกรรมในการจัดการสิ่งแวดล้อมระดับครัวเรือน

1) พฤติกรรมในการดูแลและอนุรักษ์ป่าชุมชนของครัวเรือน พบว่ากิจกรรม
 ของสมาชิกในครัวเรือนที่มีส่วนร่วมกับการดูแลและอนุรักษ์ป่าชุมชน 5 อันดับแรกได้แก่
 อันดับแรกคือ การปลูกต้นไม้เพิ่มในพื้นที่ชุมชน คิดเป็น ร้อยละ 92 ของครัวเรือนทั้งหมด
 อันดับที่สอง คือ การช่วยถางวัชพืชเพื่อบำรุงป่าชุมชน คิดเป็น ร้อยละ 87.5 ของครัวเรือน
 ทั้งหมด อันดับที่ 3 คือการมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนในการปัญหาและการอนุรักษ์
 ป่าไม้ของชุมชนคิดเป็น ร้อยละ 71 ของครัวเรือนทั้งหมด อันดับที่ 4 คือ การเข้าไปสำรวจ
 ป่าชุมชน และอันดับที่ 5 คือ การเข้าร่วมอบรมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับ โครงการการดูแลและ
 อนุรักษ์ป่าไม้

ตารางที่ 1 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนของครัวเรือนที่สำคัญ 5 อันดับแรก

อันดับ	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน	ปฏิบัติ (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ยของจำนวน ครัวเรือนที่ปฏิบัติ (จำนวนครั้งต่อปี)
1	ปลูกต้นไม้เพิ่มในพื้นที่ชุมชน	184 (92.00)	1.88
2	ช่วยถางวัชพืชเพื่อบำรุงป่าชุมชน	175 (87.5)	2.72
3	มีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนในการปัญหาและ การอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชน	142 (71.0)	1.35
4	เข้าไปสำรวจป่าชุมชน	130 (65.00)	1.55
5	เข้าร่วมอบรมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับ โครงการการดูแล และอนุรักษ์ป่าไม้	125 (62.5)	1.30

2) พฤติกรรมในการจัดการสิ่งแวดล้อมระดับครัวเรือน

2.1) การจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน ลักษณะของขยะมูลฝอยในครัวเรือน
 ของหมู่บ้านดอขวั้นนั้นส่วนใหญ่จะเป็นขยะย่อยสลายได้ ได้แก่ เศษผักผลไม้, เศษอาหาร,
 ใบไม้, เศษเนื้อสัตว์, เปลือกผลไม้ และขยะทั่วไปจำพวกถุงพลาสติก, ซองขนม, โฟม,
 ฟอยล์, ห่อพลาสติก เป็นต้น

สำหรับความรู้ความเข้าใจเรื่องขยะมูลฝอยในครัวเรือนพบว่า จากการทำแบบ ประเมินความรู้ความเข้าใจเรื่องขยะมูลฝอยในครัวเรือน ระดับความรู้ความเข้าใจเรื่องขยะ มูลฝอยของครัวเรือนในชุมชนบ้านดอกบัวอยู่ในระดับดีมาก โดยจากแบบประเมิน 15 ข้อ ครัวเรือนได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 13.29 คะแนน คิดเป็น ร้อยละ 88.86 ซึ่งสูงกว่าระดับ คะแนนของหมู่บ้านห้วยลึกซึ่งเป็นหมู่บ้านข้างเคียง ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 10.28 หรือ คิดเป็นร้อยละ 68.52

2.2) พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องการดูแลรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า พฤติกรรมที่ครัวเรือนนั้นปฏิบัติเป็นประจำในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่ การร่วมกัน ประหยัดพลังงานในครัวเรือน ไม่ว่าจะเป็นการเลือกซื้ออุปกรณ์ที่ประหยัดพลังงาน เช่น ใช้ หลอดไฟประหยัดพลังงาน เครื่องไฟฟ้าเบอร์ 5 การให้สมาชิกในครัวเรือนช่วยกันประหยัด ไฟ อาทิ ไม่เสียบปลั๊กโทรทัศน์หรืออุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าทิ้งไว้และสมาชิกในครัวเรือน ช่วยกันประหยัดน้ำ อาทิ ไม่เปิดน้ำทิ้งไว้ เป็นต้น แต่ครัวเรือนในชุมชนข้างเคียงจะมีความถึ ในการปฏิบัติน้อยกว่าครัวเรือนในชุมชนดอกบัว

ตารางที่ 2 พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องการดูแลรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของครัวเรือน

พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม	ค่าเฉลี่ยในการปฏิบัติ	
	บ้านดอกบัว	บ้านห้วยลึก (หมู่บ้านข้างเคียง)
1. คัดแยกขยะ เช่น ขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะรีไซเคิล	3.66	3.37
2. นำขยะที่สามารถรีไซเคิลได้ไปจำหน่าย หรือนำกลับมาใช้ใหม่	3.37	3.17
3. การเผาขยะจากครัวเรือน ใบไม้ หรือ หญ้า	2.32	3.12
4. นำวัสดุที่ชำรุดมาซ่อมแซมเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ เช่น ไม้ เก้าอี้	3.07	3.13
5. สมาชิกในครัวเรือนช่วยกันประหยัดไฟ อาทิ ไม่เสียบปลั๊กโทรทัศน์หรือ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าทิ้งไว้	3.73	3.57
6. สมาชิกในครัวเรือนช่วยกันประหยัดน้ำ อาทิ ไม่เปิดน้ำทิ้งไว้	3.80	3.57
7. แยกขยะที่เป็นพิษ หรือ ของเสีย ก่อนปล่อยน้ำเสียออกจากครัวเรือน	2.67	2.31
8. ปลุกฝังให้สมาชิกในครัวเรือนดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน	3.64	3.29
9. การเลือกซื้ออุปกรณ์ที่ประหยัดพลังงาน เช่น ใช้หลอดไฟประหยัดพลังงาน เครื่องไฟฟ้าเบอร์ 5	3.88	3.53
10. เมื่อไปซื้อของที่ตลาด ท่านจะนำถุงผ้า หรือตะกร้าแทนถุงพลาสติก	3.24	2.70

2.3 การมีส่วนร่วมในการดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน ส่วนใหญ่สมาชิกในครัวเรือนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น โครงการการจัดการขยะ น้ำ ดิน เป็นต้น มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 84.5 ของครัวเรือนทั้งหมด ลำดับถัดมาคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น การจัดการขยะ น้ำ ดิน เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 70 ของครัวเรือนทั้งหมด และลำดับสุดท้ายคือ การเข้าไปมีส่วนในการประเมินจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น การจัดการขยะ น้ำ ดิน เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 63.5 ของครัวเรือนทั้งหมด เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับหมู่บ้านห้วยลึกพบว่า มีลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบคล้ายคลึงกัน แต่จำนวนครัวเรือนที่เข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆกิจกรรมนั้นน้อยกว่าหมู่บ้านดอแก้ว

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบจำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน

การเข้าร่วมกิจกรรมดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน	จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วม (ร้อยละ)	
	บ้านดอแก้ว	บ้านห้วยลึก (หมู่บ้านข้างเคียง)
1. เข้าร่วมกิจกรรมดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น โครงการการจัดการขยะ น้ำ ดิน เป็นต้น	169 (84.5)	154 (77.0)
2. มีส่วนในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น การจัดการขยะ น้ำ ดิน เป็นต้น	140 (70.00)	117 (58.5)
3. มีส่วนในการประเมินจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น การจัดการขยะ น้ำ ดิน เป็นต้น	127 (63.5)	105 (52.5)

3. รูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอแก้ว

จากบริบทของเส้นทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านดอแก้ว ซึ่งจะให้ได้ว่าเส้นทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านดอแก้วนั้น มีความเชื่อมโยงกันทั้งการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ควบคู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้การใช้เทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนมีการใช้กฎและกติกาทางสังคมในการขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นระบบ

ดังนั้นรูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น สามารถแบ่งเป็น 2 ระดับได้แก่ การประยุกต์ใช้ในระดับชุมชน และการประยุกต์ใช้ในระดับครัวเรือน ทั้งนี้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในที่นี้แบ่งออกเป็น การจัดการทรัพยากรป่าไม้และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

3.1 การประยุกต์ใช้ในระดับชุมชน มีโครงการต่างๆ ดังนี้

1. การจัดการป่าไม้ของชุมชน การปลูกป่า ปลูกต้นไม้ขึ้นต้นตามที่สาธารณะ คนในชุมชนมีการปลูกต้นไม้ขึ้นต้นเป็นประจำ การจัดเวรยามดูแลป่าและเข้าไปสำรวจป่าชุมชน การช่วยจัดทำแนวป้องกันไฟป่า การให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนในการปัญหาและการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชน การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับป่าไม้ของชุมชน และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ติดตามผลในการปัญหาและการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชน มีบทลงโทษอย่างชัดเจนต่อผู้ที่เผาป่าในช่วงเดือนที่ไม่อนุญาต

2. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ประกอบด้วย

2.1 การจัดการขยะ ครัวเรือนต้องมีการคัดแยกขยะ มีระบบการกำจัดขยะที่เหมาะสม สำหรับพลาสติกหรือเศษแก้ว ก็นำไปขายที่ธนาคารขยะ มีการณรงค์เพื่อลดการใช้ถุงพลาสติกในชุมชน การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก การร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในบ้านคอกบัวในการทำมาสะอาดบริเวณหน้าบ้านของตนเอง การไม่ทิ้งขยะที่พื้นที่สาธารณะ และการตั้งกฎกติกาของชุมชนในการคิดค่าปรับเมื่อมีผู้ทิ้งขยะ

2.2 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชน มีโครงการต่างๆ ดังนี้ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และมีการปลูกป่าเพื่อทดแทนการจัดการ"น้ำ"อย่างเป็นระบบ การส่งเสริม "การปลูกหญ้าแฝก" เพื่อกั้นพังดินการสร้างฝายชะลอน้ำ เพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง และทำให้พื้นป่ามีดินชุ่มชื้น และเป็นแหล่งน้ำที่อยู่อาศัยของสัตว์ ทำให้ระบบนิเวศดีขึ้น คนในชุมชนเลือกประกอบอาชีพโดยคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรในชุมชน มีการตั้งกฎของชุมชนเพื่อช่วยในการอนุรักษ์พลังงาน และชุมชนมีแผนปฏิบัติในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน

3.2 การประยุกต์ใช้ในระดับครัวเรือน ได้มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 หลักการ (พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี) 2 เงื่อนไข (เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม) มาประยุกต์ใช้ทั้งนี้ความหมายของ 3 หลักการเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความหมายดังนี้

■ **“ความพอประมาณ”** หมายถึง การรู้จักลดและรู้จักบริโภคน ทั้งนี้ การรู้จักลดในที่นี้หมายถึง การลดการซื้อสินค้า ลดการผลิต ลดการใช้พลังงาน ลดขยะมลพิษ เพื่อให้สิ่งแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น นอกจากนี้ยังลดการใช้ทรัพยากรของชุมชนอีกเพื่อที่จะเหลือไว้ให้คนรุ่นหลัง

■ **“ความมีเหตุผล”** หมายถึง การใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า เพื่อนำมาซื้อ การลดการซื้อ การใช้พลังงาน และการลดมลพิษ

■ **“มีภูมิคุ้มกัน”** หมายถึง การร่วมกันดูแลทรัพยากรในชุมชน เพื่อให้ทรัพยากรยังคงอยู่ในชุมชนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้การสร้างภูมิคุ้มกันยังรวมถึงการหาแนว เพื่อทำให้เกิดการลดการซื้อและเน้นการผลิตในชุมชนได้แก่ การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง เพื่อ ทำให้ดินมีสภาพดีขึ้น แหล่งน้ำบนดินและใต้ดิน ซึ่งเมื่อดินและน้ำดี สุดท้ายแล้วประสิทธิภาพ การผลิตก็จะสูงขึ้น

ภาพที่ 3 การประยุกต์ใช้ 3 หลัก 2 เงื่อนไข กับการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนและครัวเรือน

สำหรับกิจกรรมต่างๆ ของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการอนุรักษ์และดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับครัวเรือน ซึ่งสามารถวิเคราะห์กิจกรรมดังกล่าวเข้ากับ 3 หลักการ (พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี) โดยมีเงื่อนไขพื้นฐาน 2 เงื่อนไข (ความรู้คู่คุณธรรม) รายละเอียด ดังตารางที่ 4

**ตารางที่ 4 กิจกรรมต่างๆ ของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง
ในการอนุรักษ์และดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับครัวเรือน**

พอประมาณ	มีเหตุผล	มีภูมิคุ้มกัน	เงื่อนไขความรู้	เงื่อนไขคุณธรรม
1.การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่จำเป็น ได้แก่ การไม่ทำไร่เลื่อนลอย การหาของป่าตามฤดูกาล	1.การปลูกทุกอย่างที่รับประทานได้ โดยเน้นการปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ	1.การไม่ใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม โดยการลดสารเคมีในนาข้าว	การหาความรู้เรื่องการพัฒนาและการดูแลป่าชุมชน	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำ ป่าของชุมชน
2.การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อาทิเช่น การทำปุ๋ยชีวภาพไว้ใช้ในการทำเกษตร , การใช้ทรัพยากรดินให้คุ้มค่า , การใช้น้ำอย่างประหยัด การนำเศษไม้จากการสานส้มไก่อมาทำรั้วปลูกผัก โดยไม่เผาเศษไม้	2.การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับป่าไม้แบบพึ่งพาอาศัยกัน อาทิ การไม่เผาเพื่อทำการเกษตร	2.การปลูกป่าเพิ่ม และไม่ตัดไม้ทำลายป่าและช่วยกันดูแลป่าไม้	ความรู้ในการรวมกลุ่มเพื่อเป็นการจูงใจให้ครัวเรือนลดการใช้สารเคมี และในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างรายได้ได้อีกด้วย	การถ่ายทอดความคิดที่ว่าป่าไม้ชุมชนเป็นของส่วนร่วมและควรจะไปจนชั่วลูกชั่วหลาน
3.การใช้จ่ายอย่างประหยัด และทำอย่างพอประมาณ พอกิน	3.การคัดแยกขยะ โดยนำเศษอาหารมาหมักเป็นปุ๋ย	3.การใช้ก้นดูละเล่งน้ำของชุมชนให้ใสสะอาดอยู่เสมอ		
4.การอยู่อย่างพอเพียง โดยเลี้ยงไก่ไว้กินเอง การเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ และการนำเศษใบไม้มาทำปุ๋ยหมัก เพื่อลดการเผาขยะ	4.การปลูกป่าเพื่อทดแทนของเดิมที่ใช้ไป	4.การกำจัดขยะถูกวิธี ช่วยลดปัญหาขยะในครัวเรือน และลดการเผาขยะ เพื่อป้องกันมลพิษที่จะเกิดขึ้นในชุมชน		
5.การประกอบอาชีพเสริมโดยคำนึงถึงวัตถุดิบในชุมชน	5.การทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อไม่ให้ผืนดินเป็นพิษ			

อภิปรายผลการศึกษา

1. ความสำเร็จในการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้นเกิดจากการ “การรู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ”

จากกระบวนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอขว้านนั้น แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาของชุมชนที่เกิดจากความต้องการที่ระเบิดจากข้างในของชุมชนเอง การมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ การพึ่งพาป่าไม้เป็นหลัก ตลอดจนการใช้สารเคมีในการทำเกษตรทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีสุขภาพร่างกายที่ย่ำแย่เพราะปัญหาสารเคมีตกค้างในร่างกาย จากปัญหาดังกล่าว ชุมชนได้มีการวิเคราะห์และประเมินปัญหาที่เกิดขึ้นและนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการแก้ปัญหาดังกล่าว สอดคล้องกับการศึกษาของคมสัน รัตนะสิมากุล (2560) ที่ได้กล่าวว่า การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างยั่งยืนได้นั้นต้องเริ่มจากครอบครัวหรือภายในชุมชนเอง ซึ่งจุดเริ่มต้นและกระบวนการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการศึกษาของมณฑิร บุญช้างเผือกและคณะ ปี 2550 ซึ่งได้มีการศึกษารูปแบบการเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งการตระหนักถึงคุณค่าทรัพยากรธรรมชาตินั้นเกิดจากบทเรียนที่ชุมชนได้รับเช่นกัน ผลจากการให้นายทุนมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า ส่งผลให้เกิดความแห้งแล้ง และน้ำในห้วยป่าสักไหลน้อยลง ชาวบ้านในชุมชนเกิดความขาดแคลนน้ำอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน จากปัญหาจึงได้รับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน โดยการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ของชุมชนนั้นมีลักษณะคล้ายกันคือ เกิดจากการร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน มีการร่วมกันตั้งกฎกติกาในชุมชน มีการกำหนดพื้นที่ป่าใช้สอยและมีการตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนา เน้นในเรื่องการดูแลป่าไม้ กลุ่มจัดสรรน้ำ ดูแลเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำ มีการทำเหมืองฝายต้นน้ำลำธาร และมีระบบการจัดสรรน้ำ และดูแลประปาของชุมชน ตลอดจนการตั้งกลุ่มเกษตร เน้นไปที่การใช้ดินให้เกิดประโยชน์ โดยไม่ทำลายระบบนิเวศและสภาพแหล่งน้ำ รูปแบบการรวมกลุ่มและการใช้น้ำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในของชุมชนป่าสักงามมีความคล้ายคลึงกับบ้านดอขว้าน

2. “ชุมชน” เป็นผู้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

จากลงพื้นที่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอขว้านนั้น พบว่ารูปแบบการบริหารจัดการต่างๆ ของหมู่บ้านนั้น จะยึดที่ส่วนร่วมหรือยึดที่ชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการผลิต

การซื้อขายและการบริโภค ตลอดจนการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และหลังจากนั้นจึงคืนกลับเป็นผลประโยชน์ให้กับคนในชุมชน แนวทางการบริหารจัดการดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิด Subsidiary คือการให้ชุมชนและสถาบันในชุมชนมีพลังอำนาจเต็มทีในการควบคุมดูแลจัดการบริหารทรัพยากรของชุมชน (Local Community Empowerment) ซึ่งถ้าทำเช่นนี้จะทำให้ชุมชนที่นำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้มีประสิทธิภาพ มีความมั่นคงและมีความยั่งยืนต่อไป (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, 2547) ทั้งนี้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสะท้อนพื้นฐานการดำเนินชีวิตของสังคมตะวันออกที่ยึดหลักทางสายกลางและการเป็นสังคมขนาดเล็กอย่างเช่นเดียวกับหมู่บ้านดอกบัว ซึ่งเน้นการปรับวิถีคิดของประชาชน เน้นการเปลี่ยนแปลงทางการดำเนินชีวิต เพื่อให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ (อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2555)

3. รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัวสอดคล้องกับ “แนวคิดนิเวศเกษตร”

จากการวิถีชีวิตของคนในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัวที่ได้มีการบูรณาการวิถีการเกษตร วิถีเศรษฐกิจชุมชน วิถีทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีความสอดคล้องกับการหลักพื้นฐานของแนวคิดนิเวศเกษตรที่เป็นแนวคิดของเกษตรกรรมทางเลือกและเกษตรธรรมชาติที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเน้น วิถีนิเวศ คือ การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ วิธีการผลิตการเกษตร คือ ผลิตให้สอดคล้องกับภูมินิเวศ วิถีเศรษฐกิจชุมชน คือการลดการพึ่งพาทุนนิยม การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างตลาด และวิถีสังคมและวัฒนธรรม คือการสร้างอำนาจชุมชนใช้ความรู้ภูมิปัญญาและการสร้างเครือข่าย (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, 2547)

ข้อเสนอแนะของงานวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นองค์ความรู้ที่ทำให้ชุมชนอื่นๆ สามารถนำไปปฏิบัติต่อไปได้นี้

1. แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ควรเริ่มจากความต้องการของชุมชนเอง และร่วมกันวิเคราะห์และประเมินปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนค้นหาศักยภาพและสำรวจทุนทางสังคมที่ชุมชน

2. แนวทางการพัฒนาคนในชุมชนสามารถทำได้โดยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการศึกษาจากชุมชนอื่น และการร่วมแรงร่วมใจกันของคนในชุมชนช่วยกันเพิ่มมูลค่าให้กับวัตถุดิบในชุมชน โดยยึดประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก

3. แนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม สามารถทำได้โดยเชื่อมโยงกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงด้านอื่นๆ เช่น เชื่อมโยงกับการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงในด้านเศรษฐกิจ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และการใช้เทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. ควรมีการตั้งกฎและกติกาทาสังคมในการขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นระบบขึ้นในชุมชน เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้คนในชุมชนปฏิบัติในทิศทางด้วยกัน

รายการอ้างอิง

- คมสัน รัตนะสีมากุล .(2560). การขัดเกลาทางความคิดเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างยั่งยืนในกลุ่มสาขาอาชีพหลักของจังหวัดเชียงราย :ศึกษาในมิติของการสื่อสาร. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขา มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559)
- ฤทธิ์ วัฒนชัยยิ่งเจริญ. (2552). ชีวิตกับสิ่งแวดล้อมสิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต. ที่มา (ออนไลน์) http://www.truelookpanya.com/true/knowledge_detail.php?mul_content_id=3028
- ดวงพร เสงบุญพันธ์ หทัยชก บัวเจริญ และ โสภณ พรหมแก้ว (บรรณาธิการ). (2552). เบิกฟ้าขุนทะเล ตำนานเมืองนคร ร้อยพลังสร้างสุข ตำบลขุนทะเล อำเภอสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.)
- ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ.(2551). โครงการประเมินผลเปรียบเทียบในมิติต่างๆ ของประชาชนในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้. ศูนย์วิจัยและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มณเฑียร บุญช้างเผือก และคณะ. (2550). การพัฒนารูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปรีชา เปี่ยมพงสานต์และคณะ (2547). โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปวีณา ถึตระกูล และคณะ. (2553) ระดับการพึ่งพาตนเองของชุมชนในจังหวัดเชียงราย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. ได้รับทุนสนับสนุนจากคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- สุเมธ ดันดิเวชกุล .(2544). ได้เบื้องพระยุคลบาท. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์มติชน.
- อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2555). เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจสีเขียว. จักรแส Rio+20 ผู้สัถยไทย. สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม.
- อนรรักษ์ ทองสุโขวงศ์. (2556). การบริหารจัดการกลุ่มอาชีพเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา: ชุมชนนาโส อำเภอกุดชุมหะ จังหวัดยโสธร.ฐานข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี